

Una obra pictòrica renaixentista recuperada: la barana de l'antic orgue de l'església parroquial d'Horta de Sant Joan¹

Joan-Hilari Muñoz i Sebastià²

L'església parroquial d'Horta de Sant Joan està dedicada a sant Joan Baptista i es tracta d'un dels millors exemples d'arquitectura gòtica del sud de Catalunya. Fou construïda en dues fases: una inicial, de principis del segle XIV (pels voltants de l'any 1316 hi consta que s'hi feien obres) que fou quan es van obrar la capçalera i el primer tram de la nau. Dos-cents anys després (a partir de l'any 1513) es van continuar les obres durant les quals es van construir el segon i tercer tram del temple, a més d'un espectacular cor enlairat de pedra sostingut per una volta estrellada molt rebaixada que abasta el darrer tram de la nau del temple, el més proper a la porta d'entrada de la plaça.³

Enteixinat amb plafons de guix de la part inferior de la barana de l'església d'Horta

Foto: Autor

Durant els fets revolucionaris de principis de la guerra civil dels anys 1936-39 aquesta parròquia va perdre gairebé tot el seu art moble, incloent-hi el seu monumental retaule major, de deu metres d'alçada, amb divuit taules pintades obra de Joan de Borgonya, el qual les realitzà pels voltants dels anys 1520-21⁴ i de les quals fins ara no hem pogut localitzar ni tant sols un testimoni gràfic realitzat abans de la seva destrucció pel foc que ens ajudi a fer-nos una idea de les seves característiques, ja que d'ell només tenim descripcions escrites.

Entre les poques obres d'art religiós conservades després de la desfeta hi ha un remarcable conjunt de peces d'orfebreria religiosa, entre els quals hi destaca la custòdia processional del Corpus, obrada a principis de la dècada dels vint del segle XVI per un argenter barceloní (Gabriel de Vilamarics) que seguia un model dissenyat per un artífex tortosí (Antoni Codina). Aquest fet explica perquè la peça fou punxonada amb la marca "DER", pròpia de la ciutat de Tortosa. Es tracta d'un remarcable exemple d'obra d'argenteria que segueix encara molt fidelment les formes gòtiques.⁵

També es va salvar una interessant peça d'art que fins ara havia passat pràcticament desapercebuda per als investigadors que s'havien atansat a estudiar el temple parroquial: la barana de l'antic orgue. Aquesta obra ha estat recentment intervinguda (finals de l'any 2008) per la tècnica en restauració Consol Marcó, la qual ha realitzat un magnífic treball, atès el precari estat de conservació que presentava (i en bona mesura encara presenta) la peça.

Aquesta barana, que originàriament guarnia la part davantera d'un orgue desaparegut segurament ja al segle XIX, està formada per dues parts ben diferenciades: d'una banda, catorze plafons de fusta de pi melis amb representacions de figures humanes de mig cos i una base resolta amb un enteixinat de bigues entre les quals hi ha llargues peces de guix emmotllat amb decoracions heràldiques i vegetals.

Pel que fa als plafons pintats, i a manca d'un estudi iconogràfic més acurat, podem intuir que a la part

Plafó pintat en curs de restauració amb la representació de sants

Foto: Autor

central s'hi troba la representació de Jesucrist envoltat de dues figures que semblen correspondre a la Mare de Déu i a sant Joan Evangelista, conformant una mena de Calvari –Crist, baró de dolors-. En els altres plafons s'entreveuen figures de sants, alguns dels quals tenen llibres oberts a les mans, per la qual cosa podem pensar que es tracta de possibles representacions dels Evangelistes.

L'estil de les pintures és descarat i poc precís i sembla fet per un artista no gaire polit en els detalls ja que, per exemple, hi ha figures que tenen més de cinc dits. Això potser cal relacionar-ho amb el fet que en tractar-se d'una obra situada a uns sis metres d'alçada i, per tant, amb poques possibilitats de ser observada de ben prop pels fidels, el seu (de moment, anònim) artista creador resolgué les figures com si fossin grisalles de les portes d'un orgue, només aptes per ser vistes des d'una certa distància i per això tot el conjunt de pintures dóna més la sensació de ser un esborrany que una obra acabada i polida. Tots els plafons pintats estan rematats amb unes senzilles traceries de línies curvilínies i unes interessants motllures amb restes de decoració pictòrica mot esvaïda

Pel que fa a la possible cronologia de la peça tots els indicis estilístics apunten a que fou realitzada pels voltants de la dècada dels 30 del segle XVI, encara que de moment no podem aportar cap mena de dada d'arxiu o bibliogràfica que corrobori o desmenteixi aquesta cronologia proposada, ja que a l'igual que el seu patrimoni artístic moble, la parròquia d'Horta també va perdre totalment el seu arxiu parroquial.

Tot i aquestes precisions estilístiques no gaire favorables, cal valorar aquesta obra d'art com una peça

important dintre de l'escarrassit conjunt de pintures renaixentistes actualment conservades a la part catalana de la diòcesi de Tortosa, molt minvat després de les greus pèrdues patides durant l'estiu de l'any 1936, període durant el qual desaparegueren moltes obres.

Pel que fa als plafons de guixos situats a la base de la tribuna, estan fets tots ells a partir d'un motlle idèntic que mostra al centre un element romboïdal quadrat dintre del qual hi ha un roure amb aglans i on hi són representades les arrels. Aquest motiu central es troba envoltat de tiges, fulles i fruits de diverses espècies vegetals, com ara carabasses (amb la seva coneguda forma anomenada de pelegrí) o raïms. Un paral·lel molt similar a aquests guixos el trobem als porxos de l'anomenada casa Sopera a la veïna població de Queretes (comarca del Matarranya).⁶

Notes

¹ Una primera versió d'aquest article ha estat publicat a la revista *Taüll*, número 26 (juny-juliol 2009), pàgines 25-28.

² Historiador i catedràtic de Secundària a l'IES "Joaquín Bau" de Tortosa. Adreça electrònica: vinallop@terra.es

³ Joan-Hilari MUÑOZ. *La parròquia de Sant Joan Baptista d'Orta en el segle del Renaixement*, en premsa.

⁴ Joan-Hilari MUÑOZ. "El pintor Joan de Borgonya al bisbat de Tortosa: els retaules d'Horta de Sant Joan i Arenys de Lledó", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, Tomo LXXIX, enero-diciembre 2006. [Castelló, 2007], 307-321

⁵ Joan-Hilari MUÑOZ. "La custòdia renaixentista de l'església parroquial d'Horta de Sant Joan. Noves aportacions", *Butlletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, núm. 38, (2n. semestre de 2003), 25-29.

⁶ Juan Luis CAMPS, Joan-Hilari MUÑOZ i Joan YEGUAS. *A costa de Cretas... La iglesia parroquial y la ermita, dos joyas de la Corona de Aragón*. Tortosa: Juan Luis Camps 2008, 43.